

Inhoud

Inleiding	9
Een duidelijk antwoord	17
Wie of wat is God niet	23
God als ervaring	33
De ratio als norm?	39
Wetenschap en religie?	45
God als stoplap	53
Letter en Geest	61
Antwoorden op de verwondering	67
Waar gaat het nu echt om?	75

Rol en positie van de kerk	83
Wat is God dus wel	89
Dankwoord	97
Illustratieverantwoording	101
Bronnen	103
Over de auteur	107

Inleiding

In 2014 bestond de Rijksuniversiteit Groningen, de RUG, 400 jaar. Ter gelegenheid van dit feit mochten jong en oud vragen stellen aan de universiteit in de serie '400 vragen aan de RUG'. Al die vragen, over onder meer economie, filosofie, geschiedenis, techniek, gezondheid, natuur en heelal zijn gedurende twee jaar door mijn collega-hoogleraren en mij beantwoord via internet, via het *Dagblad van het Noorden*, via schoollessen, en via de regionale radio en televisie. Eén vraag, van de zevenjarige Anco, stond lang open: 'Bestaat God – kan de universiteit dat uitzoeken?' Eind mei 2014, toen het academische lustrumjaar ten einde liep, heb ik in het universitaire Academiegebouw Anco mijn antwoord op zijn vraag gegeven, tijdens een ontmoeting met hem en zijn familie. Later op die avond – het was de Groningse Nacht van Kunst en Wetenschap 2014 – heb ik mijn antwoord op Anco's bijzondere vraag voor een breed gehoor

toegelicht. Ochtendblad *Trouw* publiceerde dat antwoord en de toelichting enige weken later, zij het in iets verkorte vorm. Dat leidde tot veel reacties die nogal gevarieerd van aard waren. Sommige geleerde theologen waren beledigd ('Ik leuter toch ook niet over zwarte gaten...'), maar een gepensioneerd hoogleraar theologie schreef me in dank dat hij blij was dat nu eens niet een theoloog, maar een exacte wetenschapper de vraag naar het bestaan van God had beantwoord. Een andere – behoudende – hoogleraar theologie vond mijn antwoord maar niks, en stuurde een week later een alternatief antwoord aan Anco naar *Trouw*, dat de krant ook publiceerde. Terwijl mijn vrouw en ik die weken op vakantie in Andalusië waren voltrok zich in Nederland een heuse polemiek waarin gelukkig de instemming met mijn antwoord veruit de boventoon voerde. Een briefschrijver merkte op: '...sinds wanneer mogen alleen Schriftgeleerden over godsdienst oordelen?', en raakte met die opmerking en typering de kern van de discussie.

Mijn antwoord aan Anco, aangevuld en omkleed met passages uit lezingen die ik af en toe geef over de relatie tussen religie en natuurwetenschap leest u hieronder. Mijn naam is Peter Barthel; ik ben hoogleraar sterrenkunde aan de Groningse

universiteit. Waarom een astronoom deze vraag voorleggen? Hij staat natuurlijk dicht bij de hemel, maar dat is hier niet de reden. Ik ben een hardcore natuurwetenschapper die zich bezighoudt met extreem energetische en spectaculaire processen en fascinerende objecten in het heelal. In mijn geval is dat het verre heelal (dat wil zeggen het vroege ofwel jonge heelal, tijdens de eerste paar miljard jaar na de oerknal). Fascinatie en verwondering zijn basiseigenschappen van natuurwetenschappers. Gecombineerd met kennis, kunde en gereedschap stellen deze eigenschappen de wetenschapper in staat om achter horizonnen te kijken en om grenzen te verleggen. Dat geldt voor de biochemicus en de kernfysicus die de microkosmos onderzoeken, dat geldt voor de geoloog en de astronoom die de macrokosmos onderzoeken. Kort gezegd zijn natuurwetenschappers gewoon nieuwsgierige, verwonderde mensen die hun nieuwsgierigheid willen en kunnen bevredigen. Hun nieuwe begrip en voortschrijdende kennis mogen wetenschappers niet voor zichzelf houden. Ik vind wetenschapscommunicatie dus heel belangrijk en probeer daarom waar mogelijk het grote publiek te bereiken, en kinderen gefascineerd en nieuwsgierig te maken. Onder meer door mijn onderzoek-met-een-knipoo

naar de maanfasen op sinterklaaspapier en kerstkaarten, maar ook door mijn wetenschappelijke benadering van de Ster van Bethlehem heb ik daar enig succes in gehad.

Daarnaast meng ik – kritisch lid van de Protestantse Kerk in Nederland, PKN – mij wel eens in het publieke debat over de relatie tussen geloof en wetenschap, waar ik dan voor geloof liever het woord religie, religiositeit, of spiritualiteit gebruik. Ook geef ik af en toe lezingen over dat onderwerp. Vanuit de verwondering over de bijzondere micro- en macrokosmos die mijn collega's en ik onderzoeken rijst – althans bij mij – de vraag: wat moet ik ermee en wat moet de kosmos met mij? Ik ben de overtuiging toegedaan dat het beantwoorden van de wetenschappelijke vragen naar de feiten van de kosmos vervolgens ook om een antwoord van zingeving vraagt, of op zijn minst een positieve opstelling om daarover na te denken. Kort gezegd is dat het belangrijkste punt dat ik tijdens mijn publiekslezingen over religie en natuurwetenschap wil overbrengen. Aan die opstelling dankte ik de eervolle uitnodiging om de vraag van Anco te beantwoorden.

Dit essay bevat dus een persoonlijke visie van een exacte wetenschapper op het bestaan van God, op

religiositeit, en op de functie van de kerk. Ik denk dat het een heldere visie is en ik heb gedurende de afgelopen jaren geconstateerd dat duidelijkheid ten aanzien van deze onderwerpen belangrijk is, en gewaardeerd wordt.